

พืชเสริมรายได้ในสวนยางพารา: ทางเลือกสู่ความยั่งยืนของเกษตรกร
ตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเคียนซา จังหวัดสุราษฎร์ธานี*

SUPPLEMENTARY INCOME CROPS IN RUBBER PLANTATIONS: SUSTAINABLE
OPTIONS FOR FARMERS BAN SADET SUB-DISTRICT, KHAIN SA DISTRICT, SURAT
THANI PROVINCE

เบญจวรรณ คงชน^{1*}, อภิชนา ขุนทอง¹, สถิต ทศวิจิต²

Benjawan Khongkon^{1*}, Aphitchaya Khunthong¹, Sathit Tosawichit²

¹คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี สุราษฎร์ธานี ประเทศไทย

¹Faculty of Management Science, Suratthani Rajabhat University, Suratthani, Thailand

²การยางแห่งประเทศไทย สาขาเคียนซา สุราษฎร์ธานี ประเทศไทย

²Rubber Authority of Thailand, Kiansa Branch, Surat Thani, Thailand

*Corresponding author E-mail: benjawan.kon@sru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการปลูกพืชเสริมรายได้ในสวนยางพาราของเกษตรกร และต้นทุนและผลตอบแทนของการปลูกพืชเสริมรายได้ในสวนยางพาราของเกษตรกรในตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเคียนซา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนกับการยางแห่งประเทศไทย สาขาเคียนซา จำนวน 66 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม สถิติที่ใช้วิจัย ได้แก่ ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบในการปลูกพืชเสริมรายได้ในสวนยางพาราของเกษตรกรฯ เกษตรกรส่วนใหญ่มีประสบการณ์ปลูกยางพาราพันธุ์ RRIM 600 และพันธุ์ RRIT 251 ในที่ดินของตนเองและมีเอกสารสิทธิ์ ประเภท สปก.4 - 01 บนพื้นที่ราบเป็นดินเหนียวใช้แหล่งน้ำจากแม่น้ำลำคลองและแหล่งน้ำธรรมชาติ พืชที่นิยมปลูกเสริมมากที่สุดคือ กาแฟและผักเหลียง ต้นทุนและผลตอบแทนของการปลูกพืชเสริมรายได้ในสวนยางพาราของเกษตรกร ได้แก่ 1) กาแฟโรบัสต้า มีต้นทุนรวม 3,223.88 บาทต่อไร่ต่อปี มีผลผลิตเฉลี่ย 79 กิโลกรัมต่อไร่ ขายได้ราคา 110 บาทต่อกิโลกรัม มีผลตอบแทนสุทธิ 5,466.12 บาทต่อไร่ต่อปี หรือ 69.19 บาทต่อกิโลกรัม และ 2) ผักเหลียง มีต้นทุนรวม 3,760.08 บาทต่อไร่ต่อปี มีผลผลิตเฉลี่ย 162 กิโลกรัมต่อไร่ ขายได้ราคา 80 บาทต่อกิโลกรัม มีผลตอบแทนสุทธิ 9,199.92 บาทต่อไร่ต่อปี หรือ 56.73 บาทต่อกิโลกรัม ด้านโครงสร้างต้นทุน ทั้งกาแฟโรบัสต้าและผักเหลียงมีต้นทุนผันแปรเป็นสัดส่วนหลักของต้นทุนรวม ซึ่งค่าแรงงานเป็นต้นทุนสำคัญ

คำสำคัญ: พืชเสริมรายได้, ยางพารา, ความยั่งยืนของเกษตรกร, เกษตรกร, ต้นทุนและผลตอบแทน

Abstract

The objective of this research was to analyze the patterns of supplementary income crops in rubber plantations and to study the costs and returns of these supplementary crops grown by farmers in Ban Sadet Sub-district, Khian Sa District, Surat Thani Province. This quantitative research used a sample group of 66 farmers registered with the Rubber Authority of Thailand, Khian Sa Branch, selected through purposive sampling. The research instrument was a questionnaire, with data analysis using percentage and mean values in a descriptive analysis approach. The research findings revealed that regarding supplementary crop patterns in rubber plantations, most farmers had experience growing rubber trees of the RRIM 600 and RRIT 251 varieties on their own land with SPK 4-01 land rights documents. The plantations were typically on flat clay soil, using water sources from rivers, canals, and natural water sources. The most popular supplementary crops were coffee and melinjo (*Gnetum gnemon*). The costs and returns of supplementary crops in rubber plantations were: 1) Robusta coffee has a total cost of 3,223.88 baht per rai per year, with an average yield of 79 kilograms per rai, sold at 110 baht per kilogram, generating a net return of 5,466.12 baht per rai per year or 69.19 baht per kilogram, and 2) Melinjo has a total cost of 3,760.08 baht per rai per year, with an average yield of 162 kilograms per rai, sold at 80 baht per kilogram, generating a net return of 9,199.92 baht per rai per year or 56.73 baht per kilogram. Regarding cost structure, for both Robusta coffee and melinjo, variable costs constituted the main proportion of total costs, with labor costs being the most significant component.

Keywords: Supplementary Income Crops, Rubber Trees, Sustainability of farmers, Farmers, Cost and Benefit

บทนำ

อุตสาหกรรมยางพาราเป็นหนึ่งในภาคการเกษตรที่มีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคใต้ที่มีการปลูกยางพาราเป็นจำนวนมาก นโยบายยุทธศาสตร์ยางพาราระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) ของการยางแห่งประเทศไทย มุ่งเน้นการลดพื้นที่ปลูกยางพารา เพิ่มปริมาณผลผลิต และเพิ่มสัดส่วนการใช้ยางภายในประเทศ เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ยางพาราและรายได้ของเกษตรกร (กลุ่มสารสนเทศการเกษตร, 2565) อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ปัจจุบันแสดงให้เห็นว่าปัจจัยแวดล้อม เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการแพร่ระบาดของโรคใบร่วง ส่งผลให้ผลผลิตยางพาราลดลง และราคาผันผวน (สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร, 2566) ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจของเกษตรกรที่พึ่งพิงรายได้จากยางพาราเป็นหลัก

ปัจจุบัน เกษตรกรชาวสวนยางต้องเผชิญกับความท้าทายหลายด้าน ทั้งต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้น การขาดแคลนแรงงานกรีดยาง และความไม่แน่นอนของราคายางพาราในตลาดโลก (ธนายุส บุญทอง และคณะ, 2562) การผลิตยางพาราในประเทศไทยเผชิญกับผลกระทบจากปรากฏการณ์เอลนีโญ ทำให้มีฝนตกทิ้งช่วงและภัยแล้ง

ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้ผลผลิตยางลดลงและคุณภาพเสื่อมโทรม (วิทยา พรหมมี, 2564) นอกจากนี้ อุตสาหกรรมยานยนต์ไฟฟ้า ซึ่งเป็นภาคส่วนที่ใช้ยางพาราจำนวนมาก กำลังเติบโตขึ้น ทำให้ความต้องการยางพาราของโลกเพิ่มสูงขึ้น แต่เกษตรกรไทยยังขาดแนวทางที่ชัดเจนในการเพิ่มศักยภาพการผลิตเพื่อตอบสนองตลาด (สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร, 2566)

ในระดับท้องถิ่น การปลูกพืชแซมยางและพืชร่วมยางเป็นช่องทางหนึ่งในการเพิ่มรายได้ของเกษตรกรผู้ปลูกยางพาราในจังหวัดสุราษฎร์ธานีในช่วงที่ยางพาราราคาตกต่ำ พืชแซมยางที่นิยมปลูก คือ กัญชงและพืชอายุสั้น เกษตรกรมีความตั้งใจปลูกพืชเพิ่มรายได้แม้ว่ามีรายได้จากพืชเศรษฐกิจหลักเพียงพอในการดำรงชีพ (บุญทริกา ใจกระจ่าง และคณะ, 2564) เกษตรกรชาวสวนยางในตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเคียนซา พบว่า ส่วนใหญ่ยังคงพึ่งพิงรายได้จากการขายน้ำยางดิบเป็นหลัก ซึ่งมีความเสี่ยงต่อความผันผวนของราคาและต้นทุนการผลิต (ระบบสารสนเทศการผลิตทางการเกษตร, 2566) เกษตรกรในพื้นที่จึงมีความจำเป็นต้องหาแนวทางเสริมสร้างรายได้เพื่อลดความเสี่ยงและสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับครัวเรือน การปลูกพืชเสริมในสวนยางพารา เช่น การปลูกพืชร่วมยาง และการทำเกษตรผสมผสาน เป็นแนวทางที่ได้รับความสนใจจากทั้งภาครัฐและเกษตรกร (ศจีรัตน์ แรมลี, 2562) อย่างไรก็ตาม การตัดสินใจเลือกรูปแบบการปลูกพืชเสริมยังคงต้องอาศัยข้อมูลด้านต้นทุนและผลตอบแทนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อช่วยลดความเสี่ยงด้านรายได้และเพิ่มความมั่นคงให้กับเกษตรกร โดยการนำข้อมูลไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ อันจะส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรชาวสวนยางพาราให้ดียิ่งขึ้น (วิทยา พรหมมี, 2564)

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว จึงมีความสนใจในการทำวิจัย เรื่องพืชเสริมรายได้ในสวนยางพารา: ทางเลือกสู่ความยั่งยืนของเกษตรกร ตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อวิเคราะห์รูปแบบ ต้นทุนและผลตอบแทนในการปลูกพืชเสริมรายได้ในสวนยางพาราของเกษตรกร ตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเคียนซา จังหวัดสุราษฎร์ธานี นอกจากนี้ ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมและการตัดสินใจของเกษตรกรในการปลูกพืชเสริมรายได้ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรชาวสวนยางพาราให้ดียิ่งขึ้น และยังสามารถนำไปใช้ประกอบการกำหนดนโยบายและแนวทางส่งเสริมอาชีพที่ยั่งยืนสำหรับเกษตรกรชาวสวนยางพาราในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบในการปลูกพืชเสริมรายได้ในสวนยางพาราของเกษตรกรในตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเคียนซา จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนของการปลูกพืชเสริมรายได้ในสวนยางพาราของเกษตรกรในตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเคียนซา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ มีวิธีการดำเนินการวิจัย ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยแบบเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกพืชร่วมยางเพื่อเพิ่มรายได้เกษตรกร ตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเคียนซา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่ขึ้นทะเบียนกับการยางแห่งประเทศไทย สาขาเคียนซา ประจำปีพ.ศ. 2566 จำนวน 66 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีเจาะจง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 รูปแบบในการปลูกพืชเสริมรายได้สวนยางพาราของเกษตรกรในตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเคียนซา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ส่วนที่ 3 ต้นทุนและผลตอบแทนของการปลูกพืชเสริมรายได้ในสวนยางพาราของเกษตรกรในตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเคียนซา จังหวัดสุราษฎร์ธานี และ ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะ โดยนำเครื่องมือให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือความเที่ยงตรงของเนื้อหา มีค่า IOC เท่ากับ 1.00 แสดงว่าข้อความนั้นมีความสามารถนำไปใช้ได้ และนำเครื่องมือที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญไปทดลองใช้ (Try Out) กับเกษตรกรที่ปลูกพืชเสริมรายได้ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อตรวจสอบคุณภาพทั้งด้านความถูกต้อง (Validity) และด้านความเชื่อมั่น (Reliability) โดยวิธีการหาสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Coefficient Alpha) ในการตรวจสอบความเชื่อมั่นของข้อคำถาม พบว่า ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.985 และนำไปใช้ในเก็บข้อมูลต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล มีการดำเนินการดังนี้ 1) การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร (Documentary analysis) ที่เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีต้นทุนและผลตอบแทน และแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบในการปลูกพืชเสริมรายได้ ซึ่งเป็นการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร หนังสือ และวารสาร ที่ประกอบไปด้วย ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนข้อมูลพื้นฐานจากหน่วยงานต่างๆ เป็นต้น 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามจากกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกพืชร่วมยางเพื่อเพิ่มรายได้เกษตรกร ตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเคียนซา จังหวัดสุราษฎร์ธานีจำนวน 66 คน และ 3) การพิทักษ์สิทธิ์ของกลุ่มตัวอย่าง ได้ดำเนินการชี้แจงถึงวัตถุประสงค์และขั้นตอนการดำเนินการวิจัย และขอความร่วมมือกลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมโครงการวิจัยด้วยความสมัครใจและมีสิทธิ์ถอนตัวออกจากการวิจัยได้ถ้ามีความต้องการ ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างจะถูกเก็บไว้เป็นความลับและใช้ข้อมูลเฉพาะการศึกษาวินิจฉัยเท่านั้น การนำเสนอข้อมูลจะนำเสนอโดยภาพรวมซึ่งจะต้องได้รับความเห็นจากกลุ่มตัวอย่าง

5. สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการวิเคราะห์ที่ไม่สามารถวัดได้ในเชิงตัวเลข ที่ได้จากการสรุปประเด็นเนื้อหาจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล และการสังเกตด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และการพรรณนาวิเคราะห์ 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นการวิเคราะห์ที่สามารถวัดได้ในเชิงตัวเลข โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาเพื่อการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย

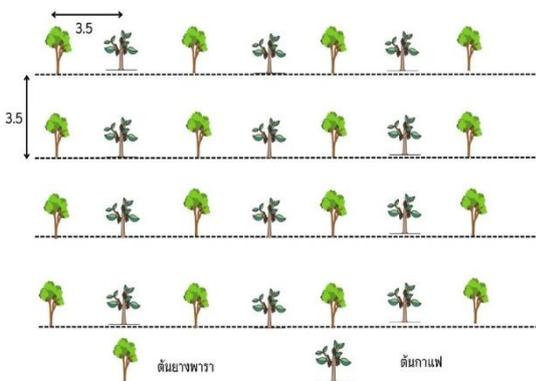
ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า

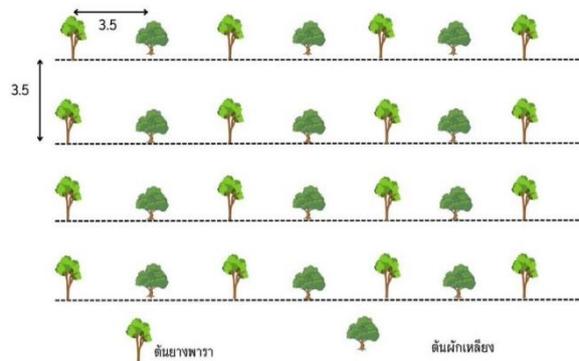
รูปแบบในการปลูกพืชเสริมรายได้ในสวนยางพาราของเกษตรกรในตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเคียนซาจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีดังนี้ 1) ลักษณะการทำสวนยางพารา ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่มีประสบการณ์ปลูกยางพารา 11 - 15

ปี (ร้อยละ 39.4) โดยนิยมปลูกยางพาราพันธุ์ RRIM 600 (ร้อยละ 56.06) และ RRIT 251 (ร้อยละ 42.42) ส่วนใหญ่เป็นที่ดินของตนเอง (ร้อยละ 89.39) และมีเอกสารสิทธิ์ประเภท สปก.4 - 01 (ร้อยละ 78.79) 2) ปัจจัยการผลิต มีพื้นที่ปลูกพืชเสริมส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 5 - 10 ไร่ (ร้อยละ 34.85) เป็นที่ราบ (ร้อยละ 68.18) มีลักษณะดินเป็นดินเหนียว (ร้อยละ 43.94) ใช้แหล่งน้ำจากแม่น้ำลำคลองและแหล่งน้ำธรรมชาติ (ร้อยละ 75.76) 3) รูปแบบการปลูกพืชเสริม พืชที่นิยมปลูกมากที่สุด คือ กาแฟ (ร้อยละ 50) และผักเหลียง (ร้อยละ 28.8) ระยะปลูกที่นิยมคือ 3.5 x 3.5 เมตร สำหรับทั้งกาแฟและผักเหลียง จำนวนต้นต่อไร่ส่วนใหญ่อยู่ที่ 101 - 200 ต้น อายุการปลูกพืชเสริมส่วนใหญ่น้อยกว่า 5 ปี (ร้อยละ 54.50) 4) ผลผลิตและการตลาด ผลผลิตกาแฟส่วนใหญ่อยู่ที่น้อยกว่า 100 กิโลกรัม (ร้อยละ 30.30) ผักเหลียงให้ผลผลิตมากกว่า 500 กิโลกรัม (ร้อยละ 52.63) และช่องทางการจำหน่ายหลัก คือ พ่อค้าคนกลาง (ร้อยละ 46.96) และกลุ่มเกษตรกร (ร้อยละ 39.40) และ 5) ปัจจัยสนับสนุน ซึ่งเกษตรกรได้รับคำแนะนำจากสถาบันเกษตรกรเป็นหลัก (ร้อยละ 77.27) โดยเหตุผลในการเลือกปลูกพืชเสริมมาจากการได้รับการสนับสนุนพันธุ์ (ร้อยละ 43.94) และราคาผลผลิตที่ดี (ร้อยละ 33.33) ผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าการปลูกพืชเสริมในสวนยางพารามีศักยภาพในการสร้างรายได้เสริม โดยมีปัจจัยสนับสนุนทั้งด้านการผลิตและการตลาด อย่างไรก็ตาม ควรมีการพัฒนากระบวนการผลิตและการตลาดให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรอย่างยั่งยืน

และยังพบรูปแบบการพืชเสริมรายได้ในสวนยางพาราที่เหมาะสมกับพื้นที่ ได้แก่ 1) การปลูกกาแฟพันธุ์โรบัสต้าในสวนยางพารา 2) การปลูกผักเหลียงในสวนยางพารา ดังภาพที่ 1 - 2

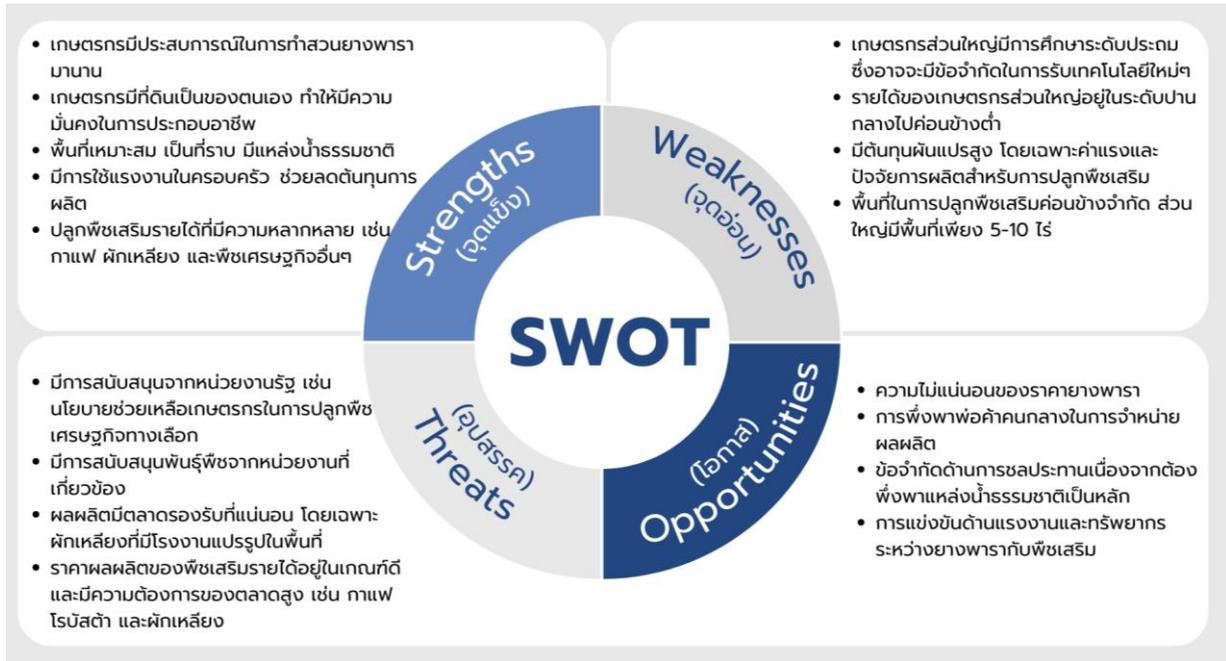

ภาพที่ 1 รูปแบบการปลูกกาแฟพันธุ์โรบัสต้าในสวนยางพารา

ภาพที่ 2 รูปแบบการปลูกผักเหลียงในสวนยางพารา

และยังมีผลการวิเคราะห์ SWOT Analysis เพื่อจัดทำแนวทางรูปแบบการปลูกพืชเสริมรายได้ในสวนยางพาราของเกษตรกรในตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเคียนซา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 SWOT Analysis ของการปลูกพืชเสริมรายได้ในสวนยางพาราของเกษตรกร

และยังได้วิเคราะห์ TOWS Matrix ของรูปแบบการปลูกพืชเสริมรายได้ในสวนยางพาราของเกษตรกรในตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเคียนซา จังหวัดสุราษฎร์ธานี สามารถกำหนดกลยุทธ์ได้ดังนี้

1. กลยุทธ์เชิงรุก (SO Strategies) ได้แก่ 1.1) การใช้ประสบการณ์ของเกษตรกรร่วมกับการสนับสนุนจากภาครัฐในการพัฒนาการปลูกพืชเสริมรายได้ในสวนยางพารา 1.2) การใช้ที่ดินและพื้นที่ที่เหมาะสมในการขยายการปลูกพืชที่มีความต้องการสูง เช่น กาแฟและผักเห็ด 1.3) การใช้แรงงานในครัวเรือนในการปลูกพืชที่หลากหลายตามความต้องการของตลาด

2. กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO Strategies) ได้แก่ 2.1) โครงการสนับสนุนจากภาครัฐในการพัฒนาความรู้และทักษะของเกษตรกร 2.2) ใช้ตลาดที่มั่นคงและราคาดีในการเพิ่มรายได้ 2.3) โครงการสนับสนุนพันธุ์พืชเพื่อลดต้นทุนการผลิต

3. กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST Strategies) ได้แก่ 3.1) การใช้ประสบการณ์และความเป็นเจ้าของที่ดินในการจัดสรรทรัพยากรระหว่างยางพาราและพืชเสริมรายได้ 3.2) กลยุทธ์การใช้ความหลากหลายของพืชในการลดการพึ่งพาพ่อค้าคนกลาง 3.3) ควรใช้พื้นที่เหมาะสมและแหล่งน้ำในการจัดการระบบชลประทาน

4. กลยุทธ์เชิงรับ (WT Strategies) ได้แก่ 4.1) จัดตั้งกลุ่มเกษตรกรเพื่อลดการพึ่งพาพ่อค้าคนกลาง แบ่งปันทรัพยากรในพื้นที่จำกัด และร่วมกันพัฒนาระบบชลประทาน 4.2) พัฒนาระบบบริหารจัดการทรัพยากรระหว่างยางพาราและพืชเสริม 4.3) พัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างเสถียรภาพด้านรายได้

และนำเสนอแนวทางการส่งเสริมรูปแบบการปลูกพืชเสริมรายได้ในสวนยางพาราของเกษตรกรในตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเคียนซา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีดังนี้ 1) การพัฒนาความรู้และทักษะ เช่น จัดอบรมเทคนิคการปลูกพืชเสริมที่เหมาะสม สร้างแปลงสาธิตในพื้นที่เพื่อเป็นต้นแบบ และส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่าง

เกษตรกร 2) การสนับสนุนปัจจัยการผลิต เช่น จัดหาพันธุ์พืชคุณภาพดี เช่น กาแฟโรบัสต้า ผักเห็ดเลี้ยง สนับสนุนระบบน้ำและการจัดการแหล่งน้ำในสวนยางพารา และให้คำแนะนำการใช้ปุ๋ยและการจัดการดินที่เหมาะสม 3) การพัฒนาการตลาด เช่น เชื่อมโยงตลาดกับผู้รับซื้อโดยตรง ส่งเสริมการแปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่า และสร้างกลุ่มเกษตรกรเพื่อรวบรวมผลผลิต 4) การบริหารจัดการ เช่น วางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการตลาด จัดการแรงงานระหว่างการทำสวนยางและพืชเสริม และบริหารต้นทุนการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ 5) การสนับสนุนจากภาครัฐ เช่น สนับสนุนแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ ให้คำปรึกษาด้านวิชาการอย่างต่อเนื่อง และพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น

ผลการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนของการปลูกพืชเสริมรายได้ในสวนยางพาราของเกษตรกรในตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเคียนซา จังหวัดสุราษฎร์ธานี การพิจารณาต้นทุนคงที่และต้นทุนผันแปร ประกอบด้วย 1) ค่าเสื่อมราคา (Depreciation) คือ ค่าใช้จ่ายที่ตัดจากมูลค่าของสินทรัพย์ที่ใช้ประโยชน์ประจำงวดของเครื่องมือและอุปกรณ์ทางการเกษตรและเครื่องจักรที่ซื้อใช้ในการผลิตซึ่งเมื่อใช้งานไปแล้วระยะหนึ่งก็จะมีค่าเสื่อมสภาพไปตามอายุการใช้งาน หรือตามปริมาณการผลิต 2) ค่าเสียโอกาสเงินลงทุนในต้นทุนผันแปร หมายถึง ค่าเสียโอกาสในการใช้ปัจจัยการผลิต ไปลงทุนทำกิจกรรมหนึ่ง แทนที่จะนำไปทำกิจกรรมอื่นที่ให้ผลตอบแทนที่สูงสุด ในที่นี้ใช้อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ของ ธกส. และคิดตามระยะเวลาอายุของพืชนั้น งานวิจัยนี้ใช้อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่เรียกเก็บจากลูกค้ารายย่อยชั้นดี (MRR) = ร้อยละ 6.500 ต่อปี มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2563 เป็นต้นไป 3) ค่าเช่าที่ดินเพื่อการเกษตร ประเภทที่ดินที่ ส.ป.ก. จัดซื้อ ที่ดินบริจาค และที่ดินราชพัสดุที่กระทรวงการคลังอนุญาตให้ ส.ป.ก. ใช้เพื่อดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีอัตราค่าเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม คือ 300 บาทต่อไร่ต่อปี และ 4) ค่าเสียโอกาสเงินลงทุน หมายถึง เงินลงทุนที่เป็นค่าใช้จ่ายในการจัดซื้อจัดหาปัจจัยการผลิตที่เป็นปัจจัยผันแปรทั้งค่าแรงและค่าวัสดุ นำไปคิดเป็นค่าเสียโอกาสเงินลงทุน ในที่นี้ใช้อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ของ ธกส. และคิดตามระยะเวลาอายุของพืชนั้น งานวิจัยนี้ใช้อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่เรียกเก็บจากลูกค้ารายย่อยชั้นดี (MRR) = ร้อยละ 6.500 ต่อปี มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2563 เป็นต้นไป ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงต้นทุนและผลตอบแทนของการปลูกกาแฟโรบัสต้าและผักเห็ดเลี้ยงเป็นพืชเสริมรายได้ในสวนยางพารา

รายการ	กาแฟโรบัสต้า	ผักเห็ดเลี้ยง
ต้นทุนคงที่	448.58	365.76
1. ค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์เกษตร	80.58	43.44
2. ค่าเช่าที่ดิน/ค่าเสียโอกาสของการใช้ที่ดิน	300	300
3. ค่าเสียโอกาสของเงินทุนอุปกรณ์	44.24	22.32
ต้นทุนผันแปร	2,775.30	3,394.32
1. ค่าแรงงาน	1,743.95	2,086.00
- แรงงานในการดูแลรักษา	630.50	621.00
- แรงงานเก็บเกี่ยว	408.00	1,465.00
- แรงงานหลังการเก็บเกี่ยว (தாக สี)	705.45	-

ตารางที่ 1 แสดงต้นทุนและผลตอบแทนของการปลูกกาแฟโรบัสต้าและผักเหียงเป็นพืชเสริมรายได้ในสวนยางพารา (ต่อ)

รายการ	กาแฟโรบัสต้า	ผักเหียง
2. ค่าปัจจัยการผลิต	1,008.00	1,294.08
- ปุ๋ยเคมี	542.10	375.00
- ปุ๋ยอินทรีย์/ปุ๋ยชีวภาพ	350.00	775.38
- ยาป้องกันวัชพืชและศัตรูพืช	40.50	35.00
- ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง	55.15	89.20
- ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์การเกษตร	20.25	19.50
3. ค่าเสียโอกาสของเงินทุนผันแปร	23.35	14.24
ต้นทุนรวมต่อไร่	3,223.88	3,760.08
ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่)	79	162
ต้นทุนรวมต่อกิโลกรัม (บาท/กก.)	40.81	23.21
ราคาที่เกษตรกรขายได้ (บาท/กก.)	110	80
ผลตอบแทนต่อไร่ (บาท/ไร่)	8,690	12,960
ผลตอบแทนสุทธิต่อไร่ (บาท/ไร่)	5,466.12	9,199.92
ผลตอบแทนสุทธิต่อกิโลกรัม (บาท/กก.)	69.19	56.73

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า 1) กรณีกาแฟโรบัสต้า มีต้นทุนรวม เท่ากับ 3,223.88 บาทต่อไร่ต่อปี โดยแบ่งเป็น ต้นทุนผันแปร เท่ากับ 2,775.30 บาทต่อไร่ต่อปี และต้นทุนคงที่ เท่ากับ 448.58 บาทต่อไร่ต่อปี มีผลผลิตเฉลี่ย 79 กิโลกรัมต่อไร่ ขายได้ราคา 110 บาทต่อกิโลกรัม มีผลตอบแทนสุทธิ 5,466.12 บาทต่อไร่ต่อปี หรือ 69.19 บาทต่อกิโลกรัม 2) กรณีผักเหียง มีต้นทุนรวม เท่ากับ 3,760.08 บาทต่อไร่ต่อปี โดยแบ่งเป็น ต้นทุนผันแปร เท่ากับ 3,394.32 บาทต่อไร่ต่อปี และต้นทุนคงที่ เท่ากับ 365.76 บาทต่อไร่ต่อปี มีผลผลิตเฉลี่ย 162 กิโลกรัมต่อไร่ ขายได้ราคา 80 บาทต่อกิโลกรัม มีผลตอบแทนสุทธิ 9,199.92 บาทต่อไร่ต่อปี หรือ 56.73 บาทต่อกิโลกรัม สามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้ 1) โครงสร้างต้นทุนทั้งสองพืชมีต้นทุนผันแปรเป็นส่วนใหญ่ โดย ผักเหียงมีส่วนต้นทุนผันแปรสูงกว่ากาแฟโรบัสต้า ด้านค่าแรงงานเป็นต้นทุนหลักของทั้งสองพืช คิดเป็นประมาณครึ่งหนึ่งของต้นทุนทั้งหมด 2) ความแตกต่างที่สำคัญ คือ ผักเหียงใช้ปุ๋ยอินทรีย์/ชีวภาพมากกว่ากาแฟโรบัสต้า ในขณะที่กาแฟโรบัสต้าใช้ปุ๋ยเคมีมากกว่า ผักเหียงมีค่าแรงงานเก็บเกี่ยวสูงกว่ามาก และกาแฟโรบัสต้ามีค่าใช้จ่ายเพิ่มในส่วนของแรงงานหลังเก็บเกี่ยว และ 3) ผลตอบแทน ผักเหียงให้ผลผลิตต่อไร่มากกว่ากาแฟโรบัสต้า แม้ราคาขายต่อกิโลกรัมของผักเหียงจะต่ำกว่า แต่ด้วยปริมาณผลผลิตที่มากกว่าทำให้มีผลตอบแทนสุทธิต่อไร่สูงกว่า และกาแฟโรบัสต้ามีผลตอบแทนสุทธิต่อกิโลกรัมสูงกว่าผักเหียง ดังนั้น ทั้งกาแฟโรบัสต้าและผักเหียงมีศักยภาพในการเป็นพืชเสริมรายได้ในสวนยางพารา

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

รูปแบบในการปลูกพืชเสริมรายได้ในสวนยางพาราของเกษตรกรในตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเคียนซา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่มีประสบการณ์ปลูกยางพารา 11 - 15 ปี พันธุ์ RRIM 600 และพันธุ์ RRIT 251 ในที่ดินของตนเองและมีเอกสารสิทธิ์ ประเภท สปก.4 - 01 ปัจจัยการผลิต มีพื้นที่ปลูกพืชเสริมส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 5 - 10 ไร่ เป็นที่ราบ เป็นดินเหนียวใช้แหล่งน้ำจากแม่น้ำลำคลองและแหล่งน้ำธรรมชาติ รูปแบบการปลูกพืชเสริม พืชที่นิยมปลูกมากที่สุดคือ กาแฟและผักเหียง ระยะปลูกที่นิยม คือ 3.5 x 3.5 เมตร สำหรับทั้งกาแฟและผักเหียง จำนวนต้นต่อไร่ส่วนใหญ่อยู่ที่ 101 - 200 ต้น อายุการปลูกพืชเสริมส่วนใหญ่น้อยกว่า 5 ปี (ร้อยละ 54.50) 4) ผลผลิตและการตลาด ผลผลิตกาแฟส่วนใหญ่อยู่ที่น้อยกว่า 100 กิโลกรัม ผักเหียงให้ผลผลิตมากกว่า 500 กิโลกรัม และช่องทางการจำหน่ายหลัก คือ พ่อค้าคนกลาง และกลุ่มเกษตรกรและปัจจัยสนับสนุนซึ่งเกษตรกรได้รับคำแนะนำจากสถาบันเกษตรกรเป็นหลัก โดยเหตุผลในการเลือกปลูกพืชเสริมมาจากการได้รับการสนับสนุนพันธุ์และราคาผลผลิตที่ดี และยังได้วิเคราะห์ TOWS Matrix ของรูปแบบการปลูกพืชเสริมรายได้ในสวนยางพาราของเกษตรกร มีดังนี้ 1) กลยุทธ์เชิงรุก (SO Strategies) 2) กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO Strategies) 3) กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST Strategies) 4) กลยุทธ์เชิงรับ (WT Strategies) และนำเสนอแนวทางการส่งเสริมรูปแบบการปลูกพืชเสริมรายได้ในสวนยางพาราของเกษตรกร ได้แก่ 1) การพัฒนาความรู้และทักษะ 2) การสนับสนุนปัจจัยการผลิต 3) การพัฒนาการตลาด 4) การบริหารจัดการ และ 5) การสนับสนุนจากภาครัฐ เช่น สนับสนุนแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ ให้คำปรึกษาด้านวิชาการอย่างต่อเนื่อง และพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น จากผลการวิจัยเกษตรกรนิยมปลูกกาแฟโรบัสต้าและผักเหียงเป็นพืชเสริมรายได้มากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของเสาวณีย์ ชัยเพชร และคณะ ที่พบว่า รัฐบาลมีนโยบายการแก้ปัญหาการลดพื้นที่ปลูกยางพาราและส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจชนิดอื่นเป็นทางเลือกใหม่ ด้วยเหตุดังกล่าวจึงเกิดการรวมกลุ่มของวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟเทือกเขาบรรทัด หันมาขยายพันธุ์ต้น กาแฟโรบัสต้าพันธุ์พื้นเมืองที่มีอายุเก่าแก่เพื่อนำมาปลูกแซมในสวนยางพารา (เสาวณีย์ ชัยเพชร และคณะ, 2564) และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อภิสิตี สุวรรณภักดี และรัตนา ไกรนรา ที่สรุปว่าผักเหียงเป็นพืชท้องถิ่นที่เติบโตได้ดีในสภาพร่มเงา (อภิสิตี สุวรรณภักดี และรัตนา ไกรนรา, 2564) การปลูกพืชร่วมในสวนยางพารา สอดคล้อง อาทิตยา พงพรม และคณะ ที่กล่าวว่าแนวคิดเกษตรแบบผสมผสานช่วยเพิ่มรายได้และสร้างระบบนิเวศที่ยั่งยืน (อาทิตยา พงพรม และคณะ, 2564) นอกจากนี้ ระวี เจียรวิภา ได้เสนอแนะว่าการปลูกสับปะรดเป็นพืชอายุสั้นที่ให้ผลผลิตสูง (ระวี เจียรวิภา, 2562) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่แนะนำการใช้พืชอายุสั้นเพื่อเสริมรายได้ก่อนกรีดยาง อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้แตกต่างจากงานวิจัยของบุญทริกา ไกรระจ่าง และคณะ ที่พบว่า เกษตรกรในจังหวัดสุราษฎร์ธานีนิยมปลูกกล้วยและพืชอายุสั้นเป็นพืชแซมยาง ความแตกต่างนี้อาจเกิดจากสภาพพื้นที่และความต้องการของตลาดที่แตกต่างกัน แม้ว่าสะดวกและพริกไทยสามารถสร้างรายได้สูง แต่การศึกษาปัจจุบันกลับไม่พบการปลูกพืชเหล่านี้ในพื้นที่ศึกษาอย่างแพร่หลาย ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากข้อจำกัดด้านสภาพดินหรือตลาดรับซื้อในพื้นที่การปลูกพืชเสริมรายได้ (บุญทริกา ไกรระจ่าง และคณะ, 2564) ในด้านปัจจัยการผลิต พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบและมีลักษณะเป็นดินเหนียว ซึ่งมีความแตกต่างจากการศึกษาของนิตดา รัศมีแพทย์ และสุภัตรา ศรีสุวรรณ ที่พบว่า พื้นที่ในอำเภอบุพผิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ส่วนใหญ่เป็นดินร่วน

ปนทราย (นัตตา รัศมีแพทย์ และสุพัตรา ศรีสุวรรณ, 2560) ดังนั้น ลักษณะดินที่แตกต่างกันนี้มีผลต่อการตัดสินใจเลือกชนิดพืชที่เกษตรกรปลูก ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของระวี เจียรวิภา ที่ระบุว่า การเลือกชนิดพืชควรพิจารณาให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และการจัดการ (ระวี เจียรวิภา, 2562) ในส่วนของการสนับสนุนและส่งเสริมพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับคำแนะนำด้านการเกษตรผ่านสถาบันเกษตรกรเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม ยังพบปัญหาการขาดการเชื่อมโยงตลาดโดยตรง ประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างระหว่างนโยบายและการปฏิบัติจริง ทั้งนี้ การศึกษาของอาทิตยา พงพพรหม และคณะ ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการรวมกลุ่มเกษตรกรและการสนับสนุนจากภาครัฐในการพัฒนาระบบการผลิตให้มีประสิทธิภาพ (อาทิตยา พงพพรหม และคณะ, 2564) การตลาดและการจำหน่ายผลผลิตในปัจจุบัน เกษตรกรพึ่งพาช่องทางการจำหน่ายหลักผ่านพ่อค้าคนกลางและกลุ่มเกษตรกร สอดคล้องกับข้อเสนอแนะจากการศึกษาของอาทิตยา พงพพรหม และคณะ ที่เน้นความสำคัญของการรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่ายเกษตรกรเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองทางการตลาด (อาทิตยา พงพพรหม และคณะ, 2564) อย่างไรก็ตาม เพื่อลดการพึ่งพาพ่อค้าคนกลางได้เสนอแนวทางการพัฒนาเครือข่ายตลาดออนไลน์เพื่อเพิ่มช่องทางการจำหน่าย แนวทางนี้สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรในปัจจุบันที่ต้องการพัฒนาความรู้ด้านการแปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่าและการเข้าถึงตลาดโดยตรง การพัฒนาระบบการตลาดที่ยั่งยืนจำเป็นต้องบูรณาการทั้งการส่งเสริมด้านการผลิตและการตลาดควบคู่กัน โดยมุ่งเน้นการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกร การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการขยายช่องทางการตลาดที่หลากหลาย สำหรับแนวทางการส่งเสริมที่เสนอจากการศึกษานี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของอภิสิทธิ์ สุวรรณภักดี และรัตนา ไกรนรา ที่ให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่ม การสร้างเครือข่าย และการจัดการระบบการผลิตที่เหมาะสม โดยเฉพาะในช่วงปี 2564 - 2567 ที่เกษตรกรต้องปรับตัวเพื่อรับมือกับความผันผวนของราคายาง (อภิสิทธิ์ สุวรรณภักดี และรัตนา ไกรนรา, 2564) งานวิจัยดังกล่าวได้เสนอให้เกษตรกรมีการบริหารจัดการการวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของนัตตา รัศมีแพทย์ และสุพัตรา ศรีสุวรรณ ที่แนะนำให้เกษตรกรใช้ระบบปฏิทินการปลูกเพื่อกระจายรายได้ตลอดปี และด้านความต้องการของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรต้องการความรู้เพิ่มเติมในเรื่องการจัดการดินและน้ำ รวมถึงการแปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่า (นัตตา รัศมีแพทย์ และสุพัตรา ศรีสุวรรณ, 2560) นอกจากนี้ การศึกษาของบุญทริกา ไจระจ่าง และคณะ ที่ศึกษาสถานการณ์ปลูกพืชแซมยางและพืชร่วมยางในสวนยางเพื่อเพิ่มรายได้ของเกษตรกรในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ยังพบแนวโน้มที่น่าสนใจ คือ เกษตรกรเริ่มหันมาปลูกพืชสมุนไพร เช่น ขมิ้นชัน ซึ่งสามารถสร้างรายได้สูง (บุญทริกา ไจระจ่าง และคณะ, 2564) อย่างไรก็ตาม ทั้งผลการศึกษาในอดีตและปัจจุบันต่างชี้ให้เห็นข้อจำกัดสำคัญ คือ การขาดการสนับสนุนด้านการตลาด ส่งผลให้เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงต้องพึ่งพาพ่อค้าคนกลางในการจำหน่ายผลผลิต ซึ่งเป็นประเด็นที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบ และจากรายงานของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ได้ระบุปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจปลูกพืชเสริมในสวนยางของเกษตรกร ประกอบด้วย ความผันผวนของราคายางพารา ความต้องการพืชเศรษฐกิจเสริมที่เพิ่มขึ้น และนโยบายสนับสนุนจากภาครัฐในการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2564) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร ที่พบว่า การสนับสนุนจากภาครัฐเป็นแรงผลักดันสำคัญในการตัดสินใจปลูกพืชเสริมของเกษตรกร และรายงานของสำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร ยังพบว่า เกษตรกรให้ความสำคัญกับพืชที่มีศักยภาพในการปลูกระหว่างแถวยาง เช่น สับปะรด ผักเหลียง และขิง เนื่องจากให้ผลตอบแทนสูงและมีระยะเวลาการเก็บเกี่ยวที่เหมาะสม (สำนักวิจัย

เศรษฐกิจการเกษตร, 2565) ยังสอดคล้องกับผลการศึกษา สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ที่พบว่า เกษตรกรนิยมปลูกพืชเหล่านี้โดยมีตลาดรองรับผ่านช่องทางพ่อค้าคนกลางและกลุ่มเกษตรกร สำหรับแนวโน้มด้าน เทคโนโลยีการเกษตร สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม รายงานว่าเทคนิคการปลูกแบบปรับปรุง เช่น การใช้ระยะปลูกแบบแถวคู่ และการจัดการน้ำแบบน้ำหยด ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นแนวทางที่ควรได้รับการ ส่งเสริมเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการปลูกพืชเสริมในสวนยางพารา (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2564)

ผลการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนของการปลูกพืชเสริมรายได้ในสวนยางพาราของเกษตรกรใน ตำบลบ้านเสด็จ อำเภอกะเนียง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แก่ 1) กรณีกาแฟโรบัสต้า มีต้นทุนรวม เท่ากับ 3,223.88 บาทต่อไร่ต่อปี โดยแบ่งเป็น ต้นทุนผันแปร เท่ากับ 2,775.30 บาทต่อไร่ต่อปี และต้นทุนคงที่ เท่ากับ 448.58 บาทต่อไร่ต่อปี มีผลผลิตเฉลี่ย 79 กิโลกรัมต่อไร่ ขายได้ราคา 110 บาทต่อกิโลกรัม มีผลตอบแทนสุทธิ 5,466.12 บาทต่อไร่ต่อปี หรือ 69.19 บาทต่อกิโลกรัม 2) กรณีผักเหลียง มีต้นทุนรวม เท่ากับ 3,760.08 บาทต่อไร่ต่อปี โดยแบ่งเป็น ต้นทุนผันแปร เท่ากับ 3,394.32 บาทต่อไร่ต่อปี และต้นทุนคงที่ เท่ากับ 365.76 บาทต่อไร่ต่อปี มีผลผลิตเฉลี่ย 162 กิโลกรัมต่อไร่ ขายได้ราคา 80 บาทต่อกิโลกรัม มีผลตอบแทนสุทธิ 9,199.92 บาทต่อไร่ต่อปี หรือ 56.73 บาทต่อกิโลกรัม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร ที่ระบุว่า การปลูกพืชเสริมในสวนยางพาราสามารถช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรและลดความเสี่ยงจากความผันผวนของราคายางพารา (สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร, 2565) โดยผักเหลียงให้ผลตอบแทนสุทธิ 9,199.92 บาทต่อไร่ต่อปี ซึ่งต่ำกว่า งานวิจัยของ จิตาภรณ์ ภูมิไชย และคณะ พบว่า ผักเหลียงให้ผลตอบแทน 12,000 บาทต่อไร่ต่อปี (จิตาภรณ์ ภูมิไชย และคณะ, 2563) และสอดคล้องกับรายงานของสำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร ที่พบว่า การปลูกเหลียงร่วมในสวนยางให้กำไรสุทธิ 6,393.52 บาทต่อไร่ (สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร, 2565) สำหรับกาแฟโรบัสต้า พบว่า ให้ผลตอบแทนสุทธิ 5,466.12 บาทต่อไร่ต่อปี ซึ่งสูงกว่าของหญ่ทัย อินยอด ที่มีผลตอบแทนสุทธิ 5,360 บาทต่อไร่ต่อปี (หญ่ทัย อินยอด, 2563) ด้านโครงสร้างต้นทุน ทั้งกาแฟโรบัสต้าและผักเหลียงมีต้นทุนผันแปรเป็นสัดส่วนหลักของต้นทุนรวม ซึ่งค่าแรงงานเป็นต้นทุนสำคัญ สอดคล้องกับงานวิจัยของกลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร ที่พบว่า ต้นทุนแรงงานเป็นสัดส่วนสำคัญในการผลิตยางพารา โดยเฉพาะในผักเหลียงที่มีต้นทุนผันแปรสูงถึง 3,394.32 บาทต่อไร่ คิดเป็น 90% ของต้นทุนรวม (กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร, 2565) เมื่อเปรียบเทียบกับ งานวิจัยของอิทธิ พิศาลวานิช และคณะ พบว่า ยางพารามีต้นทุนผันแปร 6,434.5 บาทต่อไร่ หรือ 61% ของต้นทุนรวม (อิทธิ พิศาลวานิช และคณะ, 2564) สะท้อนให้เห็นว่าการปลูกพืชร่วมยางต้องการการจัดการ แรงงานและปัจจัยการผลิตที่เข้มข้นกว่าการปลูกยางพาราเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ ผักเหลียงมีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ สูงกว่ากาแฟโรบัสต้า โดยมีค่าใช้จ่าย 775.38 บาทต่อไร่ เทียบกับ 350 บาทต่อไร่ ซึ่งสอดคล้องกับกลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตรที่ส่งเสริมแนวทางเกษตรยั่งยืนโดยเน้นการลดการใช้สารเคมี (กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร, 2565) และสอดคล้องกับการศึกษาของกลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร พบว่า การปลูกพืชร่วมในสวนยางพาราสามารถช่วยลดต้นทุนต่อกิโลกรัมของผลผลิตได้ โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีความเหมาะสมทางกายภาพสูง (S1) และปานกลาง (S2) ซึ่งให้ผลตอบแทนต่อไร่สูงกว่าพื้นที่ที่มีความเหมาะสมเล็กน้อย (S3) (กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร, 2565)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า รูปแบบในการปลูกพืชเสริมรายได้ในสวนยางพาราของเกษตรกรในตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเคียนซา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่มีประสบการณ์ปลูกยางพาราพันธุ์ RRIM 600 และพันธุ์ RRIT 251 ในที่ดินของตนเองและมีเอกสารสิทธิ์ ประเภท สปก.4 - 01 บนพื้นที่ที่ราบ เป็นดินเหนียวใช้แหล่งน้ำจากแม่น้ำลำคลองและแหล่งน้ำธรรมชาติ พืชที่นิยมปลูกมากที่สุดคือ กาแฟและผักเหียง มีช่องทางการจำหน่ายหลัก คือ พ่อค้าคนกลาง เกษตรกรได้รับคำแนะนำจากสถาบันเกษตรกรเป็นหลักแนวทางการส่งเสริมรูปแบบการปลูกพืชเสริมรายได้ในสวนยางพาราของเกษตรกร ได้แก่ 1) การพัฒนาความรู้และทักษะ 2) การสนับสนุนปัจจัยการผลิต 3) การพัฒนาการตลาด 4) การบริหารจัดการ และ 5) การสนับสนุนจากภาครัฐ

ต้นทุนและผลตอบแทนของการปลูกพืชเสริมรายได้ในสวนยางพาราของเกษตรกร ได้แก่ 1) กรณีกาแฟโรบัสต้า มีต้นทุนรวม เท่ากับ 3,223.88 บาทต่อไร่ต่อปี มีผลผลิตเฉลี่ย 79 กิโลกรัมต่อไร่ ขายได้ราคา 110 บาทต่อกิโลกรัม มีผลตอบแทนสุทธิ 5,466.12 บาทต่อไร่ต่อปี หรือ 69.19 บาทต่อกิโลกรัม 2) กรณี ผักเหียง มีต้นทุนรวม เท่ากับ 3,760.08 บาทต่อไร่ต่อปี มีผลผลิตเฉลี่ย 162 กิโลกรัมต่อไร่ ขายได้ราคา 80 บาทต่อกิโลกรัม มีผลตอบแทนสุทธิ 9,199.92 บาทต่อไร่ต่อปี หรือ 56.73 บาทต่อกิโลกรัม ด้านโครงสร้างต้นทุน ทั้งกาแฟโรบัสต้าและผักเหียงมีต้นทุนผันแปรเป็นสัดส่วนหลักของต้นทุนรวม ซึ่งค่าแรงงานเป็นต้นทุนสำคัญ จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) ภาครัฐควรส่งเสริมการปลูกพืชเสริมรายได้ที่เหมาะสม และพัฒนาระบบการตลาดโดยตรงเพื่อลดการพึ่งพาพ่อค้าคนกลาง รวมถึงสนับสนุนการรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรอง และ 2) ควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่า การพัฒนาระบบตลาดออนไลน์ ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพสำหรับการปลูกพืชเสริมในสวนยาง

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากเงินกองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ประจำปีงบประมาณ 2567 และการยางแห่งประเทศไทย สาขาเคียนซา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่ให้การสนับสนุนข้อมูลในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ และขอขอบคุณเกษตรกรทุกท่านที่สละเวลาให้ข้อมูลและตอบแบบสอบถาม ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของงานวิจัยนี้

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร. (2565). รายงานการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจของเกษตรกรที่ปลูกพืชเศรษฐกิจยางพาราจังหวัดสุราษฎร์ธานีตามชั้นความเหมาะสมของที่ดิน ปีการผลิต 2564/2565
- รายงานการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจของเกษตรกรที่ปลูกพืชเศรษฐกิจยางพาราจังหวัดสุราษฎร์ธานีตามชั้นความเหมาะสมของที่ดิน. กรุงเทพมหานคร: กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กลุ่มสารสนเทศการเกษตร. (2565). ข้อมูลรายสินค้า (ยางพารา) เพื่อการวางแผนการเกษตรและสหกรณ์ของจังหวัดสุราษฎร์ธานีปี 2565. สุราษฎร์ธานี: สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี.

- ฐิตาภรณ์ ภูมิไชย์ และคณะ. (2563). ศึกษาตัวอย่างสวนยางแบบผสมผสานที่ประสบความสำเร็จ. ใน รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยยาง การยางแห่งประเทศไทย.
- ธนายุส บุญทอง และคณะ. (2562). ส่งฐานะเศรษฐกิจชาวสวนยางบนเส้นทางที่ทำทนาย: มุมมองก้าวต่อไปของนโยบายธนาคารแห่งประเทศไทย ใน รายงานชุดปรับโครงสร้างภาคเกษตรไทย ส่งฐานะเศรษฐกิจชาวสวนยางบนเส้นทางที่ทำทนาย: มุมมองสู่ก้าวต่อไปของนโยบาย. กรุงเทพมหานคร: ธนาคารแห่งประเทศไทย.
- นัตดา รัศมีแพทย์ และสุพัตรา ศรีสุวรรณ. (2560). การปลูกพืชเสริมรายได้ในสวนยางพาราของเกษตรกรอำเภอพนพิณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วารสารเกษตรพระจอมเกล้า, 35(1), 117-124.
- บุญทริกา ไจระจำง และคณะ. (2564). สถานการณ์ปลูกพืชแซมยางและพืชร่วมยางในสวนยางเพื่อเพิ่มรายได้ของเกษตรกรในจังหวัดสุราษฎร์ธานี. วารสารแก่นเกษตร, 49(1), 642-649.
- ระบบสารสนเทศการผลิตทางการเกษตร. (2566). รายงานข้อมูลภาวะการผลิตพืช: ยางพารา. เรียกใช้เมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2568 จาก <https://production.doae.go.th/service/site/index>
- ระวี เจียรวิภา. (2562). พืชร่วมในสวนยางพาราทางภาคใต้ของประเทศไทย: ผลกระทบและรูปแบบการปลูกอย่างยั่งยืน. วารสารเกษตรพระจอมเกล้า, 37(1), 179-189.
- วิทยา พรหมมี. (2564). แนวทางการจัดการสวนยางแบบผสมผสานโดยการปลูกยางร่วมกับพืชชนิดอื่น. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยยาง การยางแห่งประเทศไทย.
- ศศิรัตน์ แรมลี. (2562). การเสริมรายได้ในสวนยาง. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยยาง การยางแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม. (2564). การปลูกพืชร่วมและเกษตรผสมผสาน: ทางเลือกเพื่อลดความเสี่ยงของเกษตรกรชาวสวนยาง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี, สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม.
- สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร. (2565). การศึกษารูปแบบการปลูกพืชเสริมในสวนยาง. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร. (2566). สถานการณ์สินค้าเกษตรที่สำคัญและแนวโน้มปี 2567. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- เสาวณีย์ ชัยเพชร และคณะ. (2564). นวัตกรรมเพื่อยกระดับคุณภาพโรบัสต้าพันธุ์พื้นเมืองและผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผู้ปลูกกาแฟเพื่อเขาบรรทัด อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง. ใน รายงานการวิจัย. หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.), สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.).
- หฤทัย อินยอด. (2563). รูปแบบการจัดการสวนยางพาราแบบวนเกษตรและผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจและสังคม: กรณีศึกษาครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางในจังหวัดตรัง. ใน วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรการเกษตรอย่างยั่งยืน. มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- อภิสิทธิ์ สุวรรณภักดี และรัตนา ไกรนรา. (2564). พืชแซมยาง: ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชนพื้นที่ตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภोजุฬาภรณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช. ใน การประชุมวิชาการ

ระดับชาติภูมิศาสตร์และภูมิสารสนเทศศาสตร์มหาวิทยาลัยในภาคใต้ครั้งที่ 1. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.

อัทธ์ พิศาลวานิช และคณะ. (2564). โครงการการศึกษาแนวทางการคำนวณต้นทุนการผลิตยางพาราของไทยที่เหมาะสม. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.).

อาทิตยา พองพรหม และคณะ. (2564). การปลูกพืชร่วมและเกษตรผสมผสาน: ทางเลือกเพื่อลดความเสี่ยงของเกษตรกรชาวสวนยางพารา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม.